

Jeanette Stjernström - socialist i publikens smak

JEANETTE GRANBERG/STJERNSTRÖM (1825 -1857)

Jeanette, Johanna eller Charlotta Granberg /Stjernström växte upp i en litterär miljö. Fadern var Per Adolf Granberg (1770-1841), sekreterare i landbruksakademien och tillika en mycket flitig och framgångsrik författare vars skaldestycken prisades av akademien och vars pjäser spelades på Kungliga teatern. Jeanette var bara 16 år när fadern dog.

Fem år senare, 1847, debuterade hon själv som dramatiker då hennes pjäs *Filantropen* gick upp på Djurgårdsteatern. De följande tio åren flöt en jämn ström av pjäser i original, översättningar eller bearbetningar fram ur hennes penna. Över femtio titlar i den samtida repertoaren har tillskrivits henne. Många av dessa skrev hon tillsammans med sin äldre syster Louise.

Litteratör på Mindre teatern

Efter sju framgångsrika år som dramatiker och översättare gifte sig Jeanette med en av tidens mest bemärkta teatermän. Det var den populära skådespelaren och teaterdirektören Eduard Stjernström.

När han år 1854 övertog ledningen av Mindre teatern i Stockholm engagerade han omedelbart sin fästmö som litteratör på teatern. Jeanette hade redan skrivit en rad pjäser för denna scen och blev nu en synnerligen aktiv kraft i huset. Hon verkade inte bara som översättare och dramatiker utan också som dramaturg.

På Mindre teatern, där repertoaren i hög grad präglades av den utländska och i synnerhet den franska samtida dramatiken, gällde det att ständigt hålla sig à jour med vad som spelades runt om i Europa. Varje sommar reste Jeanette Stjernström med sin man söderut för att fånga upp intressant nyskrivet material. Hon föreslog pjäser för teaterns repertoar, bearbetade och översatte så att Mindre teatern alltid kunde presentera rykande färsk nyheter för sin publik.

Förutom själva repertoarplaneringen engagerade hon sig i andra konstnärliga frågor såsom tolkning av viktiga roller, dekor och ljus teknik. Samtidigt fortsatt hon att skriva det ena nya originaldramat efter det andra av vilka flera blev stora succéer.

Repertoar

Vad var det då för pjäser som Jeanette Granberg/ Stjernström skrev? Hennes pjäser anpassade sig till den samtida repertoaren i Stockholm; hon skrev det som publiken ville ha. Publiken, på Mindre teatern som ju blev Jeanette Stjernströms huvudscen, var en välbeställd, liberal borgerlighet. De ville ha roligt och skrattade åt lustspel, farsor, feerier och komedier. De ville även gripas av spel om den svenska historien och hon skrev skådespel i historisk miljö. Dessutom skrev hon en rad tendensstycken som tog upp aktuella sociala, politiska och religiösa frågor.

Tendensdramatik

När Tidens strid som Jeanette skrivit tillsammans med sin syster Louise, hade premiär i maj 1850 beskrev en recensent pjäsen som det första svenska tendensstycket. Ändå hade det under 1840 talet givits en lång rad samtidsmelodramer på Stockholms scener. Som *Parismysterier* av den populära franska romanförfattaren Eugene Sue var de en sorts kriminaldramer i moderna storstadsmiljöer. De fattigas situation skildrades med inlevelse men lösningen på de stora sociala problemen beskrevs snarare som filantropi än revolution. Jeanette Stjernström var dock radikalare än så. Med sin debutpjäs *Filantropen* från 1847 gisslade hon just den aningslösa filantropin som snarare skapar nya problem än löser de svåra sociala orättvisorna.

Hennes mest kända tendensstycke var *Läsare-presten* som hade premiär på Mindre teatern i juni 1850. Den drog mycket publik och sägs att bidragit till att den inomkyrkliga väckelserörelsen, den sk Inre missionen spräcktes. Jeanette Stjernström tog inte bara upp

missriktad filantropi och väckelserörelsens konservativa makt. I *Tidningsskrifvaren* från 1851 gick hon till storm mot den nya skandalpressens inflytande i samhället. I nästa tendensstycke använde sig Jeanette Stjernström av en nyskriven, populär amerikansk roman av författarinnan Beecher Stowe's. *Hos oss eller En motbild till Onkel Toms stuga* börjar på en lönnkrog och slutar som en ren imitation av upplösningen i romanen. Det är fattigvården och den enskilda välgörenheten som attackeras, enligt en recensent i Post och Inrikes tidningar som berömmar tendensen men kritiserar författaren för att stå allt för nära sina fattiga rollfigurer ur arbetarklassen.

Historiska skådespel

Jeanette Stjernström var dock inte bara en stridbar tendensförfattare. Hon skrev flera historiska skådespel där olika personligheter ur den svenska kungalängden figurerar. Som den samtida historierepertoaren förhöll hon sig fritt till den historiska sanningen, diktade om och till för den dramatiska effektens skull. I *Fyra dagar av konung Gustaf III:s regering* ger hon ett intressant porträtt av den magnetiska teaterkungen. Pjäsen fanns kvar på Mindre teaterns repertoar i fyra år. I *Drottning Christina* var hon tvungen att göra en drastisk omskrivning av historien. Dramat vävs kring det eviga temat kärlek. Christina framställs som en ädel men också rasande och hämndgirig kvinna. Hon avsäger sig kronan till sin kusin Carl Gustaf för att han inte besvarar hennes kärlek. Drottningens religiösa omvändelse kunde inte gestaltas på 1850 talets svenska scen. Där var varje katolik skurk per definition.

I dramat *Konung Carl Gustav* drivs handlingen också framåt av en försmådd kvinna, en polsk prinsessa som älskar den svenske kungen. Ibland band Jeanette Stjernström ihop olika genrer. I *Finland 1908-9* var ett tendensstycke i historisk miljö där förlusten av Finland var ett klart ställningstagande för de antiryska stämningarna under Krimkriget 1855.

Komedier och lustspel

Jeanette Stjernström var också framgångsrik som komedi- och lustspelsförfattare. Hennes bearbetning av *Längtan efter äfventyr* blev en av Mindre teaterns säkra kassasuccéer. I originalet *Carl den XII i Pultava* eller *Sista resursen* gycklar Jeanette varmt med sin blivande man Eduard Stjernström som spelade huvudpersonen Fåsan en energisk teaterdirektör som outtröttligt och med alla medel arbetar för sina stora planer.

Pseudonymer

Jeanette Stjernströms pjäser annonserades aldrig under hennes eget namn. Ibland använde hon pseudonymer som Nej! Nej!, Hå! Hå! eller Georges Malmén. Ofta presenterades i recensioner som författaren till någon av de pjäser som publiken redan kände till.

Stora-syster och döden

Under hela sin verksamhet samarbetade hon intimt med sin tretton år äldre syster Louise, både med översättningar och svenska original. När Jeanette gifte sig flyttade Louise med för att hjälpa i hushållet då Jeanette hade svag hälsa. Efter bara tre års äktenskap dog Jeanette i barnsäng. Hon var då bara 32 år.

Under den korta karriären mellan 1847 och 1857 hade inte mindre än 26 översättningar samt 17 originaldramer av Jeanette Stjernström spelats på Stockholms scener.

Jungfrun av Orleans - i publikens smak

I en runa i *Illustrerad Tidning* beskrivs hon som en socialistisk jungfru av Orleans. Sanningen är nog att hon inte bara var idealist utan även en praktisk arbetande litteratör som använde både tendensen, romantiken och komiken för att dra publik till huset - till Mindre teatern.

Källor:

Dahlgren, F A, *Anteckningar om Stockholms teatrar*, 1866

Derkert, Kerstin, *Repertoaren på mindre teatern 1854-63*, 1979

Aftonbladet, 1850-01-02, 1850-08-08, 1853-04-13

Post och Inrikes Tidningar, 1847-12-15, 1849-07-02, 1850-11-27, 1851-12-10

Illustrerad Tidning, nr 15, 1857-04-11.

Inskrivet av: Marika V Lagercrantz